

Original Research

Investigating the Role of Individual Tendencies as an Agency Women's Economic Empowerment in Tehran

Nasraneh Zolfaghari¹

Soroush Fathi²

Mehdi Mokhtarpour³

Abstract

The empowerment of women has been acknowledged as a critical concept across various strategies, especially in recent times, drawing the interest of numerous advocates for women's rights, as well as governmental and non-governmental entities. Consequently, the objective of this investigation is to shed light on the sociological effects of personal predispositions as a form of agency on the economic empowerment of women in Tehran. Employing a quantitative approach, this research utilized a survey method with a multi-stage cluster random sampling technique, identifying a statistical population of 402 individuals as per the Cochran formula.

The analysis, based on a multiple regression model, demonstrates that the independent variables of the study collectively account for approximately 25% of the variance in the economic empowerment of women. The findings suggest that the most significant factor influencing women's propensity for economic empowerment in Tehran is their entrepreneurial spirit. Subsequent influential factors include self-esteem, independence, a penchant for innovation, a rejection of fatalism, competitiveness, self-efficacy, and the ambition for advancement.

¹. Ph.D. Student of Sociology, West Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. nasranehz32@gmail.com

². Associate Professor Department of Sociology, West Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. Fathi. soroush@gmail.com. **(corresponding author)**

³. Associate Professor Department of Sociology, West Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. Mehdi.mokhtarpour@gmail.com

Further analysis explored the influence of “marital status,” “education,” and “employment” on the economic empowerment of women in Tehran. The results indicated that unmarried women with higher levels of education and those who are employed exhibit greater economic empowerment than their counterparts in different circumstances.

The research conclusions suggest that the economic empowerment of women can foster their greater involvement in the economy, contribute to economic growth, and bolster the economic stability of households. Policymakers must create supportive environments and provide resources to boost women's inclinations.

Keywords

Economic, Empowerment, Agency, Entrepreneurship, Innovation, Self-Esteem

Introduction

In contemporary society, empowering women has emerged as one of the foremost challenges and concerns of the 21st century (Kalbeh et al., 2024; Darra et al., 2020; Hossein Reza, 2019). Women represent a vital demographic and influential social group within the development process, suggesting that sustainable development cannot be achieved without their active involvement across various sectors (Lohani, 2017). As a result, numerous scholars and economists advocate for investment in women's empowerment as a fundamental component of development (Hesa, 2019).

The concept of economic empowerment for women encompasses enhancing conditions that elevate their roles within the economy, particularly regarding production. This approach not only facilitates the optimal use of potential economic resources and fosters growth but also stands out as one of the most effective strategies for improving living standards and addressing poverty within society (Zamani Moghaddam Masoud, 2021).

In recent decades, findings reveal that women often lack essential resources—especially economic tools—for empowerment and poverty reduction. Consequently, they face higher risks of poverty and gender discrimination compared to men. This predicament can be attributed to various constraints and obstacles that impede women's social and economic advancement, alongside restrictive structures that hinder their efforts to combat poverty (Saeedi et al., 2018).

Thus, one viable pathway to address this situation and promote women's economic empowerment is through emphasizing agency. The agency is defined as the activation of an individual's latent capabilities achieved by enhancing awareness, engaging in economic, social, and cultural activities, attaining

financial independence through employment opportunities, and staying informed about their social surroundings—particularly at the family level (Sardari & Mahdavi, 2004: 25).

As articulated by Agbomeh, empowering women involves increasing their access to resources and control over their lives. The outcome is a boost in self-confidence and a heightened sense of independence among women. This transformative process not only elevates women's self-esteem but also positively influences how they perceive their circumstances.

Methodology

This study employs a quantitative approach and is categorized as applied research. Data collection was carried out through field investigations, with a descriptive-explanatory method used for data analysis. The target population comprises women aged 18 to 65 living in Tehran. Utilizing Cochran's formula, a sample of 402 participants was selected through multi-stage cluster random sampling across four distinct regions. The main instrument for data collection was a researcher-developed questionnaire divided into two sections. To evaluate the agency variable, eight indicators were included: self-esteem, competitiveness, desire for innovation, skepticism towards fatalism, self-efficacy, aspiration for progress, entrepreneurial spirit, and independence. For assessing economic empowerment, four indicators were employed: income generation or enhancement, loan repayment capability, savings potential, and ability to cover living expenses. A five-point Likert scale was used to gauge the indicators related to both agency and economic empowerment. The questionnaire's validity was established through expert assessments, while the reliability of the indicators about both agency and women's economic empowerment was confirmed by calculating Cronbach's alpha coefficient.

Findings

The research hypotheses were evaluated through Pearson correlation coefficient testing. The results indicated that the first eight hypotheses were validated, confirming that each indicator of individual aspirations has a significant relationship with women's economic empowerment (Table 3). To investigate the ninth hypothesis concerning the effect of agency on women's economic empowerment in Tehran, simultaneous multiple regression analysis was utilized. The findings revealed that the individual aspiration indicators (agency) collectively account for approximately 25% of the variance in women's economic empowerment (Table 4). According to the regression analysis results and the calculated beta coefficients, entrepreneurial inclination emerged as the

most impactful indicator among those related to individual aspirations (agency) influencing women's economic empowerment. Following this indicator, self-esteem, independence, desire for innovation, disbelief in fatalism, competitiveness, self-efficacy, and desire for advancement were ranked in order of their influence. Additionally, an assessment was conducted on how "marital status," "education," and "employment" affect women's economic empowerment in Tehran. The results indicate that single women with higher education and employment levels exhibit greater economic empowerment compared to their counterparts.

These findings underscore the importance of targeted interventions that enhance individual aspirations and provide supportive resources. By fostering an environment where women can develop their skills and pursue entrepreneurial opportunities, policymakers can significantly contribute to closing the gender gap in economic participation and empowerment.

Result

The economic empowerment of women in Tehran is aimed at increasing their participation in the economy, generating employment opportunities, fostering economic development, and strengthening household economies. Additionally, it plays a significant role in reducing poverty, enhancing economic growth (through increased production and productivity), and promoting gender equality. This initiative contributes to building a sustainable and vibrant social and economic community. Empowering women is also recognized as a vital element of sustainable development since women are seen as key agents of development; thus, their empowerment is essential for achieving economic development objectives.

Based on the findings of this study and previous research, it can be concluded that the empowerment approach in Iran has been notably shaped by feminist activists advocating for new perspectives centered on agency and emphasizing the significance of women's desires and aspirations in their empowerment over recent decades. These activists have worked tirelessly to challenge traditional norms and promote policies that support women's rights, thereby creating a more inclusive environment that enables women to pursue their goals and aspirations effectively. This ongoing movement has fostered greater awareness and commitment to gender equality within society.

In conclusion, the results from the hypotheses suggest that for women to attain high levels of economic empowerment, they need to enhance their skills and strengthen their aspirations. While agency is a necessary condition for women's economic empowerment, it is insufficient on its own; in some societies, women

may encounter restrictive structures and glass ceiling limitations that hinder them from fully utilizing their agency to improve or expand their capabilities. To overcome these challenges, comprehensive support systems, including mentorship programs and policy reforms, are essential to create an environment where women can thrive and achieve their full potential.

References

- Ahmadpour Dariani, A. (2020). *Entrepreneurship*. Tehran, Mehrab Ghalam Publications. (In Persian)
- Alibaygi, A. & Taghibaygi, M. (2022). Influence of rural women's entrepreneurship capabilities on their empowerment: A case study in Kermanshah province. *Journal of Entrepreneurship Studies and Sustainable Development of Agriculture*, 9(4), 20-44. (In Persian)
- Alsop, R., Frost, M. & Jeremy. B. (2005). *Empowerment in practice from analysis to implementation*. South Asia Environment and Social Unit. World Bank, Washington, DC.
- Bennett, L. (2002). *Using Empowerment and Social Inclusion For Pro-poor Growth: A Theory of Social Change*. Working Draft of Background Paper for the Social Development Strategy Paper. Washington, DC.
- Birou, A. (2001). *Vocabulaire Pratique des Sciences Sociales*. Translated by Bagher Sarukhani. Tehran, Kieyan Publications. (In Persian)
- Chang, W. & Levinthal, D. (1990). Absorptive capacity: A new perspective on learning and innovation. *Administrative Science Quarterly*, 35(1), 78-98.
- Derera, E., Croce, F., Phiri, M. & O'Neill, C. (2020). Entrepreneurship and women's economic empowerment in Zimbabwe: Research themes and future research perspectives. *The Journal for Transdisciplinary Research in Southern Africa*, 16(1), 1-13.
- Evans, A. & Clark, J. (2011). Source characteristic and Persuasion. *Journal of Experimental Social Psychology*, 19(1), 15-31.
- Franken, R. & Brown, D. J. (1995). Why do people like competition? The motivation for winning, putting forth effort, improving one's performance, performing well, being instrumental, and expressing forceful/aggressive behavior. *Personality and Individual Differences*, 19(2), 175-184.
- Ghajari, H. & Haghparast, F. (2022). The effect of economic empowerment of women household heads on their social health. *Journal of Interdisciplinary Studies in the Humanities*, 14(2), 151-177. (In Persian)
- Giddens, A. (2024). *Sociology*. Translated by Manouchehr Sabouri. Tehran, Nashr-e Ney. (In Persian)

- Hissa, H., Alves, F., Nelson, T., Costa, M., Strauch, G., Bassi, L. & de Assis, R. (2019). *Sustainable Rural Development in Rio de Janeiro State*. In book: *Strategies and Tools for a Sustainable Rural Rio de Janeiro* (pp.23-39).
- Kabeer, N. (2003). Resources, agency, achievements: Reflections on the measurement of women's empowerment. *Development and Change*, 30(3), 435-464.
- Kalhari, S. & Mohammadian, F. (2022). Investigating the relationship between financial access and women's economic empowerment in Middle Eastern Countries. *Woman in Development and Politics*, 20(2), 165-182. (In Persian)
- Karampoor, M. & Yousefvand, S. (2024). The study of roger's peasant sub-culture (Case study: Villages around kahman region in selseleh town). *Local Development (Rural-Urban)*, 4(2), 139-164. (In Persian)
- Karmakr, P., Kumar Sen, S. & Adhikari, S. (2023). Empowerment and women's empowerment – A theoretical basis. *Cultural Studies & Communication*, 15(3), 17-43
- Khosravipour, B. & Aali Vand, P. (2024). Investigating the role of microcredit in empowering rural women. *Science and Engineering Elites*, 9(3), 9-17. (In Persian)
- Khulbe, S. & Chandra Joshi, P. (2024). Socio-economic empowerment of women in rural area of udham singh nagar district with special reference to kiccha block. *International Journal For Multidisciplinary Research*, 6(2), 1-7.
- Lohani, M. & Aburaida, L. (2017). The Palestinian-Russian trade relations between reality and prospect future. *An-Najah University Journal for Research - B (Humanities)*, 34(2), 337-358.
- Longwe, S. H. (1991). Gender awareness: The missing element in the third World development projec. A Chapter of *Changing Perceptions: Writing on Gender and Development* by Wallace, T. & March, C. OXFORD.
- Mason, K. & Smith, H. (2003). *Women's Empowerment and Social Context: Results from Five Asian Countries*. The World Bank, Washington DC University of Pennsylvania Philadelphia.
- McClelland, D. (1962). Business drive and national achievement. *Harward Business Review*, 40, 99-112.
- Moghodas Farimani, S. & Mirtorabi, M. S. (2020). Identification of economic empowerment facilitators of rural women (A case on members of rural women's micro-credit funds in the province of Semnan. *Iranian Journal of Agricultural Economic and Development Research*, 52(3), 553-567. (In Persian)
- Motevaseli, M., Dabbaghi, H. & Abbasi, A. (2018). A theoretical pattern of individual and collective empowerment as the freedom in the community

- with an emphasis on Kant's and Amartya Sen's views. *Local development (Rural-Urban)*, 9(1), 27-50. (In Persian)
- Niroo Tabasum, W. & Crompton, H. (2022). Women's empowerment through the use of technology. *Asian Journal of Distance Education*, 17(2), 135-152.
- Ramamohan Reddy, G. (2023). Empowering women through timbaktu collective. *International Journal For Multidisciplinary Research*, 5(3), 1-7.
- Saeidi, M., Chaharsoughi Amin, H., Moumenihelali, H., Norouzi, A. & Vahedi, M. (2018). Investigating the role of micro-credit fund on the economic empowerment of rural women (The case study: Chardavol Township, Ilam province). *Women Social and Psychological Studies*, 15(4), 149-175. (In Persian)
- Sen, A. (2010). *Development as Freedom*. Translated by Vahid Mahmoudi. Tehran, Dastan Publications. (In Persian)
- Singh, R. (2018). Women empowerment in 21st century: A constitutional study. *Research Journal of Social Sciences*, 9(10), 158-170.
- Sinha, M., Mahapatra, S., Dutta, A. & Sengupta, P. P. (2019). Microfinance and Women Empowerment: An Empirical Analysis. In *Handbook of Research on Microfinancial Impacts on Women Empowerment, Poverty, and Inequality* (pp.52-64), IGI Global.
- Ugbomeh, G. M. M. (2001). Empowering women in agricultural education for sustainable rural development. *Community Development Journal*, 4(36), 289-302.
- Verick, S. (2014). Female Labor force participation in developing countries. *IZA World of Labor*, 2(87), 1-10.
- Wehmeyer, M. L. (2005). Self-determination and individuals with severe disabilities: Re-examining meanings and misinterpretations. *Research and Practice for Persons with Severe Disabilities*, 30(3), 113-120.
- Zafarinasab, M., Golzari, Z., Nourian, M. & Razavi, S. H. (2023). Identification and explanation of the dimensions and components of rural women's empowerment in Lorestan province using mixed methods research. *Village and Development*, 26(2), 227-254. (In Persian)
- Zamani Moghadam, M. & Afshani, A. (2020). Empowerment of female heads of household in Iran: A systematic review. *Social Welfare*, 21(80), 80-45. (In Persian)

بررسی نقش تمایلات فردی به مثابه عاملیت بر توانمندی اقتصادی زنان شهر تهران

نسرانه ذوالفقاری^۱

سروش فتحی^۲

مهدی مختارپور^۳

چکیده

موضوع توانمندسازی زنان به مثابه یک مفهوم اساسی در تمام رویکردها، در حوزه زنان به ویژه در سال‌های اخیر مورد توجه بسیاری از فعالان حوزه زنان، سازمان‌های دولتی و غیردولتی قرار گرفته است. لذا این مطالعه به بررسی نقش تمایلات فردی به مثابه عاملیت بر توانمندی اقتصادی زنان شهر تهران پرداخته است.

پژوهش از نوع کمی و با روش پیمایشی انجام شده است. بر اساس روش نمونه‌گیری خوشه‌ای تصادفی چند مرحله‌ای، تعداد ۴۰۲ نفر طبق فرمول کوکران به عنوان نمونه آماری انتخاب شدند.

بر اساس مدل رگرسیون چندمتغیره، شاخص‌های تمایلات فردی در مجموع حدود ۲۵ درصد از تغییرات توانمندی اقتصادی زنان را تبیین نموده‌اند. نتایج نشان داد تأثیرگذارترین شاخص بر گرایش زنان تهران به توانمندی اقتصادی، مربوط به میل به کارآفرینی است. بعد از آن شاخص‌های عزت نفس، استقلال طلبی، میل به نوآوری و عدم اعتقاد به تقدیرگرایی، رقابت‌جویی، خودکارآمدی و میل به پیشرفت در رتبه‌های بعدی قرار دارند. سپس تأثیر مؤلفه‌های

^۱. دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه، دانشکده علوم انسانی، واحد تهران غرب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. nasranezh32@gmail.com

^۲. دانشیار گروه جامعه‌شناسی، دانشکده علوم انسانی، واحد تهران غرب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. (نویسنده مسئول) Fathi.sorosh@gmail.com

^۳. استادیار گروه جامعه‌شناسی، دانشکده علوم انسانی، واحد تهران غرب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. Mehdi.mokhtarpour@gmail.com

"وضعیت تأهل"، "تحصیلات" و "اشتغال" بر توانمندی اقتصادی زنان شهر تهران مورد سنجش قرار گرفت و نتایج نشان داد زنان مجرد، دارای تحصیلات بالا و شاغل از توانمندی اقتصادی بالاتری در مقایسه با زنان گروه مقابل برخوردارند.

با عنایت به نتایج تحقیق، به نظر می‌رسد توانمندسازی اقتصادی زنان، سبب افزایش مشارکت آن‌ها در اقتصاد، توسعه اقتصادی و تقویت اقتصاد خانواده‌ها می‌شود و لازم است متولیان مسائل بانوان، با ایجاد بسترهای مناسب، تمهیدات لازم در راستای تقویت تمایلات فردی را در زنان فراهم سازند.

واژگان کلیدی

توانمندی اقتصادی، عاملیت، میل به کارآفرینی، میل به نوآوری، عزت نفس، تقدیرگرایی، استقلال طلبی

مقدمه و بیان مسئله

زنان به‌عنوان یکی از انواع سرمایه‌های انسانی، تقریباً نیمی از جمعیت در سن کار هر کشوری را تشکیل می‌دهند و مشارکت بالای اقتصادی آن‌ها با افزایش عرضه کار می‌تواند باعث رشد اقتصادی کشور شود (علی‌بیگی و تقی‌بیگی، ۱۴۰۱: ۲۸). بنابراین، امروزه توانمندسازی زنان به یکی از مهم‌ترین چالش‌ها و نگرانی‌های قرن ۲۱ تبدیل شده است (Khulbe & Chandra Joshi, 2024: 5; Derera et al, 2020: 9 & Ramamohan, 2023: 4). گروه‌های اجتماعی مؤثر در فرآیند توسعه به‌شمار می‌روند و این بدان معناست که دستیابی به توسعه پایدار بدون مشارکت فعال زنان در تمام عرصه‌ها امکان‌پذیر نیست (Lohan & Aburaida, 2017: 27). به همین دلیل بسیاری از محققین و اقتصاددانان، سرمایه‌گذاری بر روی زنان و توانمندسازی آنان را به‌عنوان کلید توسعه معرفی می‌کنند (Hissa et al, 2019: 29). چرا که تقویت زنان در حوزه‌های اقتصادی و اجتماعی و همچنین مشارکت دادن آنان در تصمیم‌گیری‌های اقتصادی منجر به رفاه عمومی آنان در حال حاضر و نسل آینده می‌شود؛ زیرا زنان نیمی از سرمایه انسانی هر کشوری را تشکیل می‌دهند و موقعیت آنان در هر کشوری یکی از شاخص‌های توسعه و دستیابی به توسعه پایدار محسوب می‌شود (Singh, 2018: 163). توانمندسازی زنان را می‌توان تلاشی جهت ارتقا و بهبود سطح فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی زنان دانست و توانمندسازی اقتصادی زنان به معنای بهبود و فراهم کردن شرایطی است

که به پررنگ‌تر شدن نقش زنان در حوزه اقتصاد و به‌خصوص تولید منجر می‌شود که این امر علاوه بر این‌که به استفاده بیشتر از ظرفیت‌های بالقوه اقتصادی و رشد اقتصادی منجر می‌شود، یکی از بهترین راهکارها جهت بهبود وضعیت معیشت و مبارزه با فقر در جامعه است (زمانی مقدم مسعود و افشانی، ۱۴۰۰: ۵۴). با ورود زنان به بازار کار، در واکنش به بالا رفتن عرضه کار، رشد اقتصادی کشورها افزایش می‌یابد و برعکس. در کشورهای توسعه‌یافته که مشارکت زنان در نیروی کار با محدودیت‌های اقتصادی و اجتماعی کمتری همراه است، افزایش رشد و توسعه اقتصادی باعث بهبود وضعیت کار زنان شده است (Verick, 2014: 8). زیرا توانمندسازی یک مسئله اساسی در روند تعالی و ارتقاء موقعیت اجتماعی، اقتصادی و سیاسی زنان به‌شمار می‌رود (Sinha et al, 2019: 55). نتایج بررسی‌های انجام شده طی چند دهه گذشته نشان داده است، از آنجایی که زنان از امکانات لازم از جمله امکانات اقتصادی برای توانمندی و کاهش فقر برخوردار نیستند، به همین دلیل در مقایسه با مردان، بیشتر در معرض فقر و تبعیض جنسیتی قرار دارند. در توضیح این مسئله می‌توان گفت وجود محدودیت‌ها و موانع فراوان بر سر راه تغییر و تحول پایگاه اجتماعی و اقتصادی زنان، و همچنین ساختارهای محدودکننده، سبب شده است تا زنان در هرگونه تلاشی برای از بین بردن فقر با مشکل مواجه شوند (سعیدی و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۶۳). همچنین زن بودن در بسیاری از موارد سبب شده است زنان در موقعیتی نابرابر در ساختار اجتماعی از سطوح کلان آن همچون مشارکت در مدیریت نظام اقتصادی و اجتماعی گرفته تا سطوح خرد آن مانند محیط خانواده قرار گیرند (گیدنز^۱، ۱۴۰۳: ۱۵۶). بنابراین یکی از راه‌های برون‌رفت از این وضعیت و توانمندشدن اقتصادی زنان توجه به بعد عاملیت^۲ است. عاملیت به معنی بالفعل شدن توانایی‌های بالقوه فرد که از طریق ارتقای سطح آگاهی، مشارکت در فعالیت اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، کسب استقلال مالی از طریق اشتغال و روزآمد کردن اطلاعات از محیط اجتماعی به‌ویژه در سطح خانواده امکان‌پذیر می‌شود (Alsop et al, 2005: 23-28). تعاریف نسبت به عاملیت زنان و مفاهیم مربوط به آن از دهه ۱۹۷۰ به بعد تکامل یافته و واژه‌هایی چون شرایط زنان، تساوی جنسیتی، استقلال زنان بیان‌گر آن است. توانمندسازی زنان با در نظر گرفتن مؤلفه عاملیت، به معنای قدرت بخشیدن به زنان با توجه به ظرفیت‌ها، قدرت

^۱. Giddens

^۲. Agency

تصمیم‌گیری و دسترسی به منابع مادی و غیرمادی موجود در جامعه، در مواردی که محدودیت‌هایی برایشان وجود دارد، است. یعنی فرد که همان کنشگر محسوب می‌شود بر اساس توانمندی عاملیتی خود و داشتن تمایلات فردی قوی، دست به انتخاب معنادار می‌زند (همان).

از نظر آگبومه^۱ توانمندسازی زنان عبارت است از دستیابی بیشتر آنان به منابع و کنترل بر زندگی خود، که نتیجه آن افزایش اعتماد به نفس و احساس استقلال‌طلبی در زنان است. این فرایند سبب افزایش عزت نفس زنان و به تبع آن بهبود تصویری که زنان از وضعیت خودشان دارند، می‌شود (Ugbomeh, 2001: 298). نظریه‌پردازان حوزه نوسازی روانی جهت تحلیل موضوع توانمندسازی اقتصادی زنان، مطالعه خود را بر روی عاملیت، یعنی نظام‌های شخصیتی انسان و تمایلات فردی آنان در جوامع سنتی و مدرن قرار می‌دهند، و کنش‌ها و رفتارهای فردی را عاملی مؤثر بر توانمندی اقتصادی زنان می‌دانند (کرم‌پور و یوسفوند، ۱۳۹۱: ۱۴۱). اینان کاری به ساخت‌های پهن دامنه اجتماعی ندارند. بلکه متمرکز بر کنش‌ها و رفتارها و تمایلات فردی و بین فردی در سطوح خرد و میانی هستند. با بهره‌جستن از دیدگاه این نظریه‌پردازان می‌توان گفت مجموعه‌ای از تصمیم‌های شخصی که در هر مقطع زمانی یا مکانی توسط عامل، بر اساس تمایلات فردی اتخاذ می‌شود، بر تصمیم‌گیری وی در حوزه اشتغال تأثیرگذار است و دستیابی به فرصت‌های اشتغال نیز به‌عنوان راهکاری جهت توانمندی اقتصادی زنان خواهد بود. زنان تهرانی که در طیف وسیعی به لحاظ فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی قرار دارند، علی‌رغم زندگی در یکی از بزرگ‌ترین شهرهای جهان متحمل وجوه متفاوت نابرابری‌های اعمال شده توسط ساختار اجتماعی هستند. لذا این پژوهش سعی نمود تمایلات فردی و ظرفیت‌های عاملیتی زنان را با در نظر گرفتن شاخص‌هایی چون عزت نفس، رقابت‌جویی، میل به نوآوری، عدم اعتقاد به تقدیرگرایی، خود کارآمدی، میل به پیشرفت، میل به کارآفرینی و استقلال‌طلبی بر توانمندی اقتصادی زنان با شاخص‌هایی چون کسب درآمد یا افزایش آن، توانایی بازپرداخت وام، قدرت پس‌انداز کردن، استقلال مالی و تأمین مخارج زندگی مورد مطالعه قرار دهد.

^۱. Ugbomeh

پیشینه تجربی

خسروی پور و عالی‌وند (۱۴۰۳) در پژوهش خود با عنوان "بررسی نقش اعتبارات خرد در توانمندسازی زنان روستایی" نشان دادند توانمندسازی زنان روستایی به معنی قدرت بخشیدن به آنان جهت توسعه و مشارکت در تصمیم‌گیری است که یکی از عوامل ضروری جهت رسیدن به توسعه پایدار است. آن‌ها دریافتند اعتبارات خرد سبب کاهش فقر، افزایش زمینه فعالیت اقتصادی، کارآفرینی، ارتقاء سطح رفاه و افزایش سرمایه‌های اجتماعی می‌شود که توانمندسازی زنان را به همراه خواهد داشت.

ظفری‌نسب و همکاران (۱۴۰۲) در پژوهشی با عنوان "شناسایی و تبیین ابعاد و مؤلفه‌های توانمندسازی زنان روستایی استان لرستان" نشان دادند آموزش جامع، ویژگی‌های فردی-روان‌شناختی، اقتصادی، ساختاری و اجتماعی-فرهنگی در توانمندسازی زنان نقش بسیار مهمی دارد. از بین این پنج مؤلفه، توجه به آموزش جامع در تحقق اهداف توانمندسازی زنان روستایی اهمیت بسیار زیادی دارد. چراکه آموزش و دسترسی به آن، سبب دستیابی زن روستایی به خودآگاهی (کسب شناخت نسبت به فعالیت‌های مورد علاقه و توانایی‌های خود) می‌شود. البته ارتقای توانمندسازی زنان روستایی مستلزم ایجاد تغییرات گسترده در ساختارها و نهادهای جامعه نیز هست.

علی بیگی و تقی بیگی (۱۴۰۱) در پژوهشی تحت عنوان "تأثیر قابلیت‌های کارآفرینی زنان روستایی بر توانمندسازی آنها: مورد مطالعه، استان کرمانشاه" به بررسی نقش توانمندسازی با رویکرد کارآفرینی بر فعالیت‌های اقتصادی زنان پرداخته‌اند. نتایج نشان داد زنان روستایی در دو بعد اقتصادی و اجتماعی از توانمندی متوسط و در بعد رهبری از توانمندی مطلوب برخوردار بودند. از لحاظ قابلیت کارآفرینی نیز در بعد نوآوری بسیار ضعیف، در بعد فراکنشی عمل کردن، تقریباً ضعیف و در دو بعد استقلال‌طلبی و ریسک‌پذیری متوسط بودند. طبق نتایج الگوسازی معادلات ساختاری، قابلیت‌های کارآفرینی بر توانمندسازی تأثیر مثبت و معناداری دارد.

کلهری و محمدیان (۱۴۰۱) در پژوهشی تحت عنوان "بررسی رابطه بین دسترسی مالی با توانمندسازی اقتصادی زنان در کشورهای خاورمیانه" نشان دادند توانمندسازی اقتصادی با بهبود

دسترسی مالی افزایش می‌یابد. همچنین متغیرهای امید به زندگی، تحصیلات و هزینه‌های زندگی رابطه مثبت و معنادار با توانمندسازی اقتصادی دارند؛ و پیشنهاد نمودند دولت‌ها با اجرای برنامه‌هایی جهت افزایش سطح سواد و دانش زنان جامعه و با اجرای طرح‌های توسعه‌ای و درمجموع ارائه خدمات جامع جهت افزایش سلامت و طول عمر زنان، توانمندی اقتصادی زنان را بهبود بخشند.

قجری و حق‌پرست (۱۴۰۱) در پژوهشی تحت عنوان "مطالعه تأثیر توانمندسازی اقتصادی زنان سرپرست خانوار بر سلامت اجتماعی آنان" به بررسی رابطه بین ابعاد توانمندسازی اقتصادی با سلامت اجتماعی زنان سرپرست خانوار در گروه‌های خودیار و غیرخودیار پرداخته‌اند. بر اساس یافته‌ها، توانمندسازی اقتصادی زنان در دو گروه مذکور، تأثیر معناداری بر سلامت اجتماعی آن‌ها دارد.

مقدس فریمانی و میرترابی (۱۴۰۰) در پژوهشی تحت عنوان "تحلیل مؤلفه‌های تسهیل‌کننده توانمندی اقتصادی زنان روستایی (مورد مطالعه اعضای صندوق‌های اعتبارات خرد زنان روستایی استان سمنان)" نشان دادند اعتماد به توانایی خود در انجام کارها، انگیزه و تمایل به کسب درآمد توسط خود و عضویت در صندوق اعتبارات خرد زنان روستایی در رتبه‌های اول تا سوم مهم‌ترین مؤلفه‌های تسهیل‌کننده توانمندی اقتصادی زنان روستایی قرار دارند.

سعیدی و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهشی تحت عنوان "بررسی نقش صندوق اعتبارات خرد بر توانمندسازی اقتصادی زنان روستایی" نشان دادند بین متغیرهای میزان درآمد، بهره‌وری از آموزش‌های تخصصی و ایجاد اشتغال با میزان توانمندی اقتصادی زنان رابطه معناداری وجود دارد. همچنین دریافتند که گرچه صندوق، در حل مشکلات مالی و افزایش میزان پس‌انداز زنان، موفق عمل کرده است، ولی در افزایش قدرت ریسک‌پذیری و تصمیم‌گیری‌های اقتصادی زنان، توفیق کمتری داشته و دلیل آن را نیز می‌توان در ساختار سنتی جامعه مورد مطالعه جستجو کرد.

کالبه و چاندرا جوشی^۱ (۲۰۲۴) در پژوهشی تحت عنوان "توانمندسازی اجتماعی-اقتصادی زنان نتیجه گرفتند که توانمندسازی زنان مفهومی چندوجهی است که جنبه‌های مختلف اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی را با هدف ارتقای حقوق، فرصت‌ها و عاملیت زنان در جامعه دربر می‌گیرد و احقاق حقوق زنان را کلید اصلی رشد اقتصادی در هر کشوری می‌داند و توانمندسازی اجتماعی-اقتصادی، زنان را قادر می‌سازد تا به توسعه پایدار دست یابند.

کارماکار و همکاران^۲ (۲۰۲۳) در پژوهشی تحت عنوان "توانمندسازی و توانمندسازی زنان - یک مبنای نظری" به بررسی توانمندسازی زنان و اهمیت آن از جنبه‌های مختلف مانند آموزش، رهبری، تصمیم‌گیری، سلامت، سیاست و کسب‌وکار پرداخته‌اند که نتایج نشان داد توانمندسازی زنان نه تنها می‌تواند به نفع خود زنان، بلکه به نفع خانواده‌ها و جوامع آن‌ها نیز باشد.

روماموهان (۲۰۲۳) در پژوهشی تحت عنوان "توانمندسازی زنان از طریق گروه تیمبکتو" به بررسی تأثیر گروه‌های خودکمک ارتقاءیافته تیمبکتو بر تولید درآمد و دسترسی زنان در مناطق روستایی به مؤسسات رسمی پرداخته است. نتایج نشان داد که هدف این برنامه توانمندسازی زنان از نظر اقتصادی و اجتماعی است و عوامل و ویژگی‌های فردی بر توانمندسازی تأثیر دارند. نیرو و کرپتون^۳ (۲۰۲۲) در پژوهشی تحت عنوان "توانمندسازی زنان از طریق آموزش فناوری" به مرور سیستماتیک مقالات منتشره در حوزه توانمندسازی زنان با توجه به تأثیر فناوری در یک دوره پنج ساله از سال ۲۰۱۷ تا سال ۲۰۲۱ پرداخته‌اند و به این نتیجه رسیدند که زنان می‌توانند با استفاده از فناوری در حوزه سلامت، کارآفرینی و کسب‌وکار توانمند شوند. همچنین به‌منظور دستیابی به توانمندی زنان و توسعه پایدار، بایستی با ارائه آموزش‌های لازم، مهارت‌ها، فرصت‌های اقتصادی و خودباوری زنان تقویت شود.

دررا و همکاران^۴ (۲۰۲۰) در پژوهشی تحت عنوان "کارآفرینی و توانمندسازی اقتصادی زنان در زیمبابوه" به بررسی تحقیقات انجام شده در زمینه تأثیر کارآفرینی بر توانمندی اقتصادی زنان پرداخته‌اند. نتایج نشان داد دیدگاه فمینیسم، انگیزه‌های کارآفرینی، چالش‌های اجتماعی-

¹. Khulbe & Chandra Joshi

². Karmakar et al

³. Niroo & Crompton

⁴. Derera et al

فرهنگی، سبب توانمندی اقتصادی زنان می‌شود و حمایت از کارآفرینی زنان در توافق با اهداف توسعه پایدار تأثیرات مثبتی بر کاهش فقر دارد.

درباره جنبه نوآوری پژوهش حاضر نسبت به پژوهش‌های مورد بررسی باید خاطر نشان کرد که در این پژوهش به توانمندی به صورت خاص و صرف توانمندی اقتصادی نگریسته شده و جامعه آماری پژوهش، زنان در طیف خاصی نبوده، بلکه شامل تمامی زنان در هر طیفی است. بنابراین، نوآوری پژوهش حاضر در مقایسه با پژوهش‌های پیشین در برجسته نمودن نقش "عاملیت" بر "توانمندی اقتصادی" با در نظر گرفتن ساختارهای محدودکننده است. در نهایت این که مطالعه توانمندی اقتصادی زنان در کلان شهری چون تهران، مانع از گرفتار شدن در تحلیل‌های قومیتی، زبانی و فرهنگی می‌شود که ممکن است در سایر محدوده‌های جغرافیایی وجود داشته باشد.

چارچوب نظری

در این پژوهش از نظریه‌های توانمندسازی لانگه^۱، کبیر^۲، سن^۳ و بنت^۴ بهره گرفته شده است که در ادامه مختصراً توضیح داده شده‌اند.

۱. **نظریه توانمندسازی لانگه:** یکی از نظریه‌های مطرح در زمینه توانمندسازی زنان الگوی لانگه (۱۹۹۱) است. وی تأکید داشت برابری جنسیتی بایستی موضوع قانونی هرگونه برنامه توسعه‌ای پیرامون مسائل زنان باشد. همچنین این نقد را به بخشی از ادبیات نظری موجود در حوزه توسعه وارد می‌سازد که بسیاری از آنان برابری را با توجه به تقسیم‌بندی‌های رایج از بخش‌های مختلف اقتصاد و جامعه همچون استخدام، تحصیلات، موازین قانونی و معیارهایی مانند این‌ها تعریف می‌کنند. به عقیده لانگه این شیوه تحلیلی با تمرکز بیش از حد بر شاخص‌های مختلفی که در برخی موارد تنها بیانگر ابعاد محدودی از کل حیات اجتماعی هستند، نگاه‌ها را از نقش مهم

^۱. Longwe

^۲. Kabeer

^۳. Sen

^۴. Bennett

برابری بیشتر زنان و مردان در رسیدن به اهداف توسعه باز می‌دارد. بنابراین، لانگه به ارائه الگوی مفهومی پنج سطحی با عنوان رفاه، دسترسی، آگاهی، مشارکت و کنترل می‌پردازد که می‌تواند مبنایی برای سنجش میزان توسعه‌یافتگی زنان در عرصه‌های مختلف اجتماعی و اقتصادی باشد (Longwe, 1991: 86).

۲. نگرش سه وجهی کبیر: از نظر کبیر (۲۰۰۳) توانمندسازی مفهومی است که به انحاء گوناگون، از روش‌های پیش‌افتاده گرفته تا عمیق و در سطوح و ابعاد مختلف اتفاق می‌افتد. وی سازه اصلی واژه توانمندسازی را مفهوم قدرت می‌داند. کبیر در تعریف توانمندی از سه مفهوم کلیدی "عاملیت"، "منابع" و "دستاوردها" استفاده می‌کند. به اعتقاد وی "منابع" توانایی انجام انتخاب فرد را افزایش می‌دهد. "عاملیت" توانایی تعریف و تعیین اهداف و اقدام به عمل در راستای رسیدن به آن اهداف است. عاملیت چیزی فراتر از کنش قابل مشاهده افراد است و درواقع نوعی حس "فاعل بودن" است. "دستاوردها" نتایج به‌دست آمده از انتخاب‌های مختلف را گویند (Kabeer, 2003: 448).

از نظر کبیر ابعاد سه گانه توانمندی با یکدیگر روابط متقابلی دارند. به گونه‌ای که تغییر در هر یک از آنها منجر به تغییر در ابعاد دیگر می‌شود. آن چه که در یک دوره به عنوان دستاورد حاصل از جریان یابی عاملیت مطرح بوده، ممکن است در مقطعی دیگر در حکم منابع لازم برای جریان یابی مجدد عاملیت و رسیدن به دستاوردهای بیشتر عمل کند. عکس این حالت نیز ممکن است اتفاق بیافتد یعنی کمی و کاستی در هر یک از این سه بعد می‌تواند مانع تحقق شایسته ابعاد دیگر شود. (همان)

۳. دیدگاه سن: در ادبیات آمارتیا سن، "توسعه انسانی"، بیانی از مفهوم آزادی است. "دانستن توسعه انسانی به توسعه قابلیت‌های افراد برای انجام کاری اشاره دارد که بنابر هر دلیلی برای آن‌ها ارزشمند هستند و انتخاب افراد است (متوسلی و همکاران، ۱۳۹۶: ۳۶). گاهی فقر به معنای کمی و کاستی در توانمندی است و گاهی نیز فقر به معنای کمبود درآمد است. سن معتقد است اگرچه باید بین این دو برداشت از مفهوم فقر تفاوت قائل شد، اما باید توجه داشت که این دو ارتباطی متقابل با یکدیگر دارند. از یک طرف کسب درآمد می‌تواند ابزاری مهم در به‌دست آوردن توانمندی باشد. از طرفی، توانمندشدن در حوزه‌های غیردرآمدی اجتماعی یا فرهنگی،

می تواند سبب افزایش درآمد و بهبود وضعیت اقتصادی فرد شود. با این تفاوت که حالت دوم یعنی افزایش درآمد با ارتقای دیگر شاخص های کمی و کیفی در زمینه توانمندی همراه است. درحالی که در حالت اول نقش ابزاری توصیف شده برای درآمد کاملاً مشروط است. یعنی نمی توان گفت افزایش درآمد سبب بهبود سطح توانمندی افراد می شود (سن، ۱۳۹۰: ۸۷).

اگر بخواهیم تعریف و توصیفی که سن از توانمندی ارائه می دهد را به درستی متوجه شویم، ابتدا باید به دنبال فهم مفهوم "عملکرد" در ادبیات وی باشیم. چراکه ایشان عقیده دارند عملکردها بیان کننده مواردی است که انجام دادن یا دسترسی به آنها برای فرد دارای ارزش است. عملکردها شامل مفاهیم اولیه ای چون سلامت جسمی و تغذیه کافی و مقولات پیچیده ای مانند مشارکت اجتماعی و برخورداری از احترام است. بر اساس نظریه سن، امکان انتخاب از بین ترکیب های مختلفی از عملکردهای موجود، همان توانمندی فرد است (همان).

۴. **نظریه بنت:** بنت با به کارگیری اصطلاحات پایین به بالا (توانمندسازی) و بالا به پایین (ادغام اجتماعی) نظریه ای درباره تغییر اجتماعی با هدف فقرزدایی پایدار مطرح می کند. هدف وی از بیان این مطالب رساندن جامعه به الگوی توسعه پایدار اجتماعی است و معتقد است توانمندسازی و ادغام اجتماعی می توانند به عنوان ابزار و وسیله ای جهت تغییر روابط قدرت در جامعه عمل کنند، به نحوی که حتی به برابری بیشتری در جامعه منجر شود و شکاف طبقاتی را کاهش دهد (Bennett, 2002: 123). از نظر وی، یکی از اهداف اصلی در بیشتر رویکردهای توانمندسازی کمک به افراد طردشده و فقرا جهت به فعلیت رساندن توانمندی های بالقوه آنها از طریق تقویت قدرت حاصل از عمل جمعی آنها است. در بسیاری از موارد، رویکردهای مذکور از پائین به بالا و در جهت رساندن تقاضا و صدای گروه های مختلفی از فقرا و شهروندان طردشده (به لحاظ اجتماعی) عمل می کنند. در صورتی که بسیج اجتماعی می تواند مشتمل بر ائتلاف هایی برای تغییر بین شهروندان دارای وضعیت بهتر و گروه های طردشده و نیز خواستار جامعه برابرتر و یا دارای دیگر علایم مشترک با طرد شدگان باشد (همان). ادغام اجتماعی زمانی حاصل می شود که اصلاحاتی به منظور تغییر در خط مشی ها و قوانین و مقررات به منظور از بین بردن نابرابری ها در دسترسی به ظرفیت ها، دارایی ها و فرصت ها در سطوح مختلف جامعه صورت پذیرد و ممکن

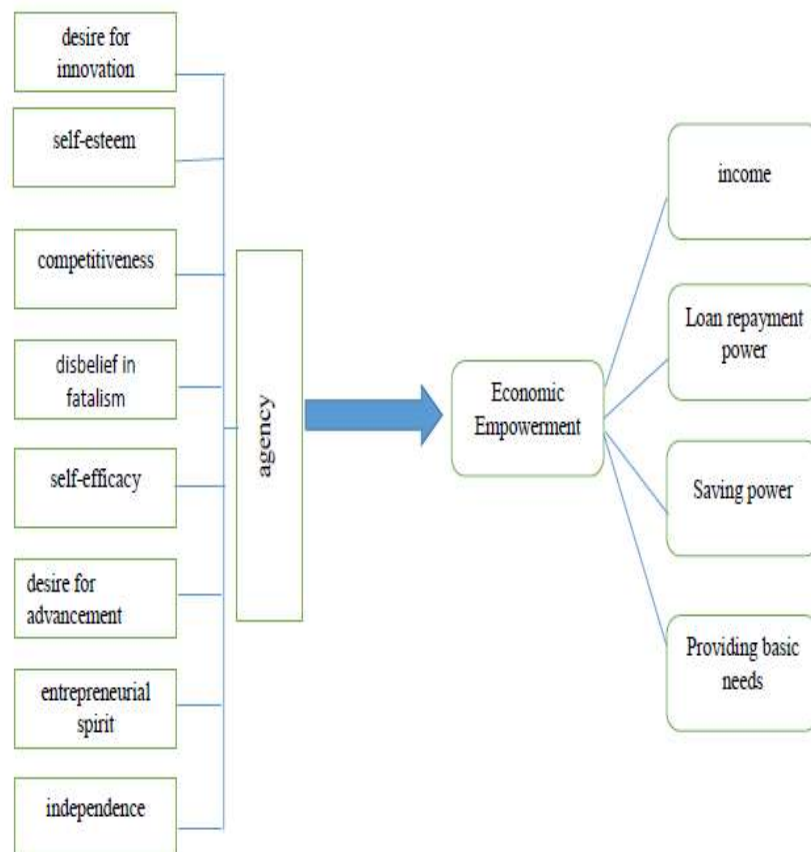
است ادغام اجتماعی نتیجه تغییر اجتماعی، به دلیل توانمندشدن گروه‌های طردشده به خاطر فشارهای برآمده از پایین باشد. اما در بسیاری از موارد در چارچوب نهادینه و قدرت موجود نیز برانگیخته می‌شود. در عین این‌که ادغام اجتماعی ممکن است به‌عنوان بعدی از فرایند تغییر اجتماعی، در پاسخ به فشار برآمده از پایین به واسطه توانمندشدن گروه‌های طردشده رخ دهد (همان).

پژوهش حاضر بر اساس نظریه کبیر پی‌ریزی شده است که با نظریات گیدنز که به اثرگذاری متقابل مقولات عاملیت و ساختار معتقد است، پیوندهای قوی دارد و می‌تواند زاویه دید مناسبی در تحلیل مباحث، از منظر جامعه‌شناختی به محقق بدهد.

فرضیه‌های پژوهش

در پژوهش حاضر فرضیه‌های زیر مورد آزمون قرار گرفته‌اند:

- عزت نفس زنان رابطه معناداری با توانمندی اقتصادی آنان دارد.
- با افزایش میل به پیشرفت، توانمندی اقتصادی زنان افزایش پیدا می‌کند.
- با افزایش میل به کارآفرینی، توانمندی اقتصادی زنان افزایش پیدا می‌کند.
- با افزایش میل به نوآوری، توانمندی اقتصادی زنان افزایش پیدا می‌کند.
- استقلال طلبی، رابطه معناداری با توانمندی اقتصادی زنان دارد.
- سبقت‌جویی و رقابت‌جویی، رابطه معناداری با توانمندی اقتصادی زنان دارد.
- خودکارآمدی زنان، رابطه معناداری با توانمندی اقتصادی آنان دارد.
- عدم اعتقاد به تقدیرگرایی، سبب افزایش توانمندی اقتصادی زنان می‌شود.
- با افزایش میزان عاملیت زنان، میزان توانمندی اقتصادی آنان نیز افزایش می‌یابد.

شکل ۱. مدل مفهومی

Figure1. Conceptual model

روش پژوهش

روش پژوهش حاضر، کمی و از نظر هدف کاربردی است. جهت گردآوری داده‌ها، از روش میدانی استفاده شده است و از نظر شیوه تجزیه و تحلیل داده‌ها، از زمره تحقیقات توصیفی-تبیینی به‌شمار می‌رود. جامعه آماری تحقیق شامل زنان ۱۸ تا ۶۵ سال ساکن شهر تهران است که با استفاده از فرمول کوکران، تعداد ۴۰۲ نفر به‌عنوان نمونه آماری انتخاب و به‌صورت نمونه‌گیری

خوشه‌ای چند مرحله‌ای تصادفی از ۴ منطقه مختلف انتخاب شدند. ابزار اصلی برای جمع‌آوری داده‌ها، پرسش‌نامه محقق‌ساخته مشتمل بر دو بخش است. بخش نخست شامل سنجش متغیر عاملیت با هشت شاخص عزت نفس، رقابت‌جویی، میل به نوآوری، عدم اعتقاد به تقدیرگرایی، خود کارآمدی، میل به پیشرفت، میل به کارآفرینی و استقلال‌طلبی، بخش دوم شامل سنجش متغیر توانمندی اقتصادی با چهار شاخص کسب درآمد یا افزایش آن، توانایی بازپرداخت وام، قدرت پس‌انداز کردن و تأمین مخارج زندگی است. برای سنجش شاخص‌های عاملیت و توانمندی اقتصادی از مقیاس پنج گزینه‌ای طیف لیکرت استفاده شده است. روایی پرسش‌نامه با استفاده از نظر متخصصان تأیید، و پایایی شاخص‌های هر دو متغیر عاملیت و توانمندسازی اقتصادی زنان با محاسبه ضریب آلفای کرونباخ مورد تأیید قرار گرفت. جهت تحلیل داده‌ها در دو بخش آمار توصیفی و استنباطی از نرم‌افزار SPSS استفاده شد.

تعریف متغیرهای پژوهش

میل به نوآوری: تمایل به نوآوری نیروی بالقوه‌ای است که اعمال و اقدامات فرد را که در نهایت منجر به نوآوری می‌شود هدایت و رهبری می‌کند (Chang, 2008: 86). جهت سنجش این متغیر از گویه‌هایی مانند دنبال ایده جدید بودن، استفاده از روش‌های غیرمعمول، ارائه فکر جدید و انجام کارهای چالشی استفاده شده است.

عزت نفس: ارزش‌یابی فرد درباره خود و یا در مورد ارزش خود است (Mason & Smith, 2003: 89). در این پژوهش با گویه‌هایی چون احساس موفقیت، داشتن ویژگی خوب، نگرش مثبت، از خودراضی بودن، مفید بودن و کمک به اطرافیان مورد سنجش قرار گرفته است.

رقابت‌جویی: جستجو و تلاش برای کسب چیزی است که فرد دیگری همزمان در پی به دست آوردن آن است (Franken & Brown, 1995: 180). جهت سنجش این متغیر از گویه‌هایی مانند لذت بردن از رقابت، انجام کارهای مبارزه‌طلبانه و به دست آوردن نتایج بهتر استفاده شده است.

تقدیرگرایی: به میزان گرایش فرد به قضاو قدر و تکیه بر شانس در زندگی اجتماعی اشاره دارد و به نوعی میزان انفعال گرایی فرد را نشان می دهد (بیرو^۱، ۱۳۸۰: ۱۵۶). جهت سنجش این متغیر از گویه هایی مانند تعیین شدن سرنوشت از قبل، خوش شانسی، تغییر سرنوشت توسط خود، مقید بودن به قضاو قدر و هرچه خدا بخواهد استفاده شده است.

خودکارآمدی: به معنای انتظاراتی است که یک فرد از خود در موفقیت در انجام یک کار یا رسیدن به یک نتیجه خوب از طریق فعالیت هایش دارد (Evans & Clark, 2011: 21). جهت سنجش این متغیر از گویه هایی مانند تلاش برای انجام مجدد کار، حل مشکلات غیرمنتظره، اعتماد به توانایی خود و دستیابی به اهداف مهم استفاده شده است.

میل به پیشرفت: به معنای گرایش همه جانبه به ارزیابی خود با توجه به عالی ترین معیارها، تلاش برای موفقیت و برخورداری از لذتی است که با موفقیت در عملکرد همراه است (McClelland, 1962: 105). جهت سنجش این متغیر از گویه هایی مانند انجام کار به نحو احسن، انجام کارهای راحت، بهبود عملکرد گذشته، غلبه بر مشکلات و رقابت و سخت کوشی استفاده شده است.

میل به کارآفرینی: به معنای نگرش کارآفرینانه جهت گیری های شخصی به سوی فعالیت های ارزش افزا در آینده و خوداستخدامی در کسب و کارهای کوچک است (احمدپورداریانی، ۱۳۹۹: ۱۳۹). جهت سنجش این متغیر از گویه هایی مانند رییس خود بودن، پذیرش انتقاد سازنده، پذیرش ریسک و آگاهی از انتظارات شغلی استفاده شده است.

استقلال طلبی: به آن دسته عملکردهای ارادی و اختیاری فرد اشاره دارد که او را قادر می سازد به عنوان عامل علی، کیفیت زندگی خود را حفظ نماید (Wehmeyer, 2005: 115). جهت سنجش این متغیر از گویه هایی مانند انجام کارهای جدید و غیر معمول، رهبر گروه بودن و خودرأی بودن استفاده شده است.

^۱. Biro

درآمد: عبارت است از پولی که شخص از طریق کار، سرمایه و یا دولت (تأمین اجتماعی) دریافت می‌کند (گیدنز، ۱۴۰۳: ۲۷۶). جهت سنجش این متغیر از گویه‌هایی مانند میزان درآمد، ایجاد پس‌انداز از درآمد و داشتن شغل پردرآمد استفاده شده است.

بازپرداخت وام: تأیه اصل سرمایه قرض‌شده شامل پول، ملک و غیره به صاحب آن همراه با بهره و سایر هزینه‌های مالی آن است (ویکی پدیا، وام). جهت سنجش این متغیر از گویه‌هایی مانند پرداخت به‌موقع اقساط، نداشتن اقساط عقب‌مانده و پرداخت قرض استفاده شده است.

پس‌انداز: مقدار پولی است که پس از کسر هزینه‌ها از درآمدهای قابل مصرف هر فرد باقی می‌ماند (ویکی پدیا، پس‌انداز). جهت سنجش این متغیر از گویه‌هایی مانند میزان پس‌انداز نقدی و غیرنقدی، میزان پس‌انداز درآمد و میزان انگیزه پس‌انداز استفاده شده است.

نیازهای اساسی: شامل نیازهای زیستی مانند هوا، غذا، نوشیدنی، سرپناه، لباس، گرما، خواب است برای بقای انسان ضروری است. جهت سنجش این متغیر از گویه‌هایی مانند داشتن زندگی مرفه، رفع نیاز تحصیلی، رفع نیاز به پوشاک، مسکن و غذا استفاده شده است.

یافته‌های پژوهش

۱. یافته‌های توصیفی

الف) یافته توصیفی ویژگی‌های فردی

توصیف داده‌ها برحسب گروه سنی نشان داد بیشترین درصد فراوانی، مربوط به گروه سنی (۴۱ تا ۵۰ سال) با ۴۰/۳ درصد و کم‌ترین میزان، مربوط به گروه سنی بالای ۵۰ سال با ۸/۷ درصد است. از نظر میزان تحصیلات بیشترین درصد فراوانی مربوط به گروه کارشناسی با ۳۷/۸ درصد و کم‌ترین میزان مربوط به گروه سیکل با ۰/۵ درصد است. از نظر میزان سکونت در تهران، بیشترین درصد فراوانی مربوط به گروه (بیشتر از ۱۵ سال) با ۷۷/۶ درصد و کم‌ترین میزان مربوط به گروه (۱ تا ۵ سال) با ۵/۷ درصد است. از لحاظ وضعیت مالکیت مسکن، بیشترین

درصد فراوانی مربوط به گروه مالکین با ۵۶/۷ درصد و کم‌ترین میزان مربوط به گروه سازمانی با ۱/۲ درصد است. از لحاظ وضعیت تأهل بیشترین درصد فراوانی مربوط به گروه متأهل با ۶۴/۲ درصد و کم‌ترین میزان مربوط به گروه مطلقه با ۰/۳ درصد است. از لحاظ سطح تحصیلات همسر بیشترین درصد فراوانی مربوط به گروه کارشناسی با ۳۴/۳ درصد و کم‌ترین میزان مربوط به گروه سیکل با ۱/۲ درصد است. از لحاظ تعداد فرزندان بیشترین درصد فراوانی مربوط به گروه (۱ فرزند) با ۲۵/۱ درصد و کم‌ترین میزان مربوط به گروه بیش از ۳ فرزند با ۰/۵ درصد است. از لحاظ میزان درآمد ماهیانه بیشترین درصد فراوانی مربوط به گروه (۱۱ تا ۱۵ میلیون تومان) با ۳۸/۳ درصد و کمترین میزان مربوط به گروه (بیش از ۲۰ میلیون تومان) با ۵/۷ درصد است.

ب) یافته‌های توصیفی متغیرهای پژوهش

با توجه به یافته‌های تحقیق، از بین شاخص‌های متغیر تمایلات فردی (عاملیت) بیشترین میانگین مربوط به شاخص عزت‌نفس و کم‌ترین میانگین مربوط به شاخص استقلال‌طلبی بوده است. میانگین نمرات شاخص‌های عزت‌نفس، خودکارآمدی و میل به پیشرفت در سطح بالا، شاخص‌های میل به نوآوری، رقابت‌جویی، عدم اعتقاد به تقدیرگرایی و میل به کارآفرینی در سطح متوسط روبه‌بالا و شاخص استقلال‌طلبی کم‌تر از حد متوسط است. همچنین از بین شاخص‌های متغیر توانمندی اقتصادی بیشترین میانگین مربوط به شاخص قدرت بازپرداخت وام و کم‌ترین میانگین مربوط به شاخص قدرت پس‌انداز است. میانگین نمره شاخص قدرت بازپرداخت وام در سطح بالا، شاخص‌های میزان درآمد و تأمین نیازهای اساسی در سطح متوسط روبه‌بالا و شاخص قدرت پس‌انداز کمتر از حد متوسط است. در جدول زیر نیز نتایج شاخص‌های آمار توصیفی متغیرها گزارش شده است.

جدول ۱. توصیف میزان متغیرهای تحقیق

Table 1. Description of research variables

variable	average	Standard deviation	the least	the most
desire for innovation	3/99	0/657	1/75	5
self-esteem	4/13	0/579	1/63	5
competitiveness	3/98	0/722	1/67	5
disbelief in fatalism	3/33	0/887	1	5
self-efficacy	4/08	0/521	2	5
desire for advancement	4/09	0/471	2/67	5
entrepreneurial spirit	3/55	0/754	1/83	5
independence	2/95	0/891	1	5
agency(overall score)	3/78	0/350	2/45	87/4
income	3/47	0/817	1/25	5
Loan repayment power	4/06	0/790	2	5
Saving power	2/83	0/945	1	5
Providing basic needs	3/39	0/859	1	5
Economic Empowerment (overall score)	3/40	0/645	1/64	5

Source: Research findings

همچنین در خصوص متغیر وابسته یعنی توانمندی اقتصادی زنان مشاهده می شود که میانگین و انحراف معیار آن برابر با $۰/۶۴۵ \pm ۳/۴۰$ به دست آمده که کمترین و بیشترین مقدار حاصله برای این متغیر به ترتیب برابر با $۱/۶۴$ و ۵ است. عدد گزارش شده در خصوص میانگین توانمندی اقتصادی برای نمونه مورد مطالعه ($۳/۴۰$) بیانگر این است که در کل نمونه مورد مطالعه، زنان از توانمندی اقتصادی اندکی بیشتر از حد متوسط برخوردار بوده اند.

۲. یافته‌های استنباطی

برای سنجش فرضیه‌های پژوهش از آزمون ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است که نتایج به شرح جدول ۲ است.

جدول ۲. ضریب همبستگی، سطح معناداری و نوع رابطه

Table 2. Correlation coefficient, significance level and relationship type

hypothesis	Correlation coefficient	p value	Type of relationship
Women's self-esteem has a significant relationship with their economic ability.	0/310**	<0/001	positive
If the desire for progress increase, the economic empowerment of women will increase.	0/267**	<0/001	positive
If the desire for entrepreneurship increases, the economic empowerment of women will increase.	0/316**	<0/001	positive
If the desire to innovate increases, the economic empowerment of women increases.	0/234**	<0/001	positive
Desire for independence has a significant relationship with women's economic empowerment.	0/219**	<0/001	positive
Competitiveness has a significant relationship with women's economic empowerment.	0/301*	<0/001	positive
Women's self-efficacy has a significant relationship with their economic ability.	0/264**	<0/001	positive
Women's self-efficacy has a significant relationship with their economic ability.	0/270**	<0/001	positive

Source: Research findings

برای آزمون فرضیه اصلی تحقیق مبنی بر "هرقدر میزان عاملیت زنان بالاتر باشد، میزان توانمندی اقتصادی آنان نیز افزایش پیدا می‌کند" از تحلیل رگرسیون چندمتغیره به روش همزمان استفاده شده است که طبق نتایج مندرج در جدول ۳، شدت همبستگی بر اساس مقدار ضریب همبستگی چندگانه برابر با ۰/۵۰۱ و ضریب تعیین برابر ۰/۲۵۱ است و این نشان می‌دهد حدود

۲۵ درصد از تغییرات متغیر وابسته (توانمندی اقتصادی زنان) توسط متغیرهای پیش‌بین (عاملیت کنشگر) تبیین می‌شود.

جدول ۳. نتایج ضرایب رگرسیون چندگانه عاملیت کنشگر با توانمندی اقتصادی زنان

Table 3. Results of multiple regression coefficients of activist agency with women's economic empowerment

independent variables	B	β	t	Significance test
desire for innovation	0/621	0/180	4/063	<0/001
self-esteem	0/382	0/196	3/606	<0/001
competitiveness	0/289	0/112	2/941	<0/001
disbelief in fatalism	0/214	0/126	2/722	<0/001
self-efficacy	0/207	0/106	2/391	<0/001
desire for advancement	0/230	0/116	2/803	<0/001
entrepreneurial spirit	0/443	0/222	4/864	<0/001
independence	0/620	0/184	4/093	<0/001
R	0/501			
R ²	0/251			
ad R ²	0/236			
Durbin Watson	1/979			
F	16/45			
p value	<0/001			

Source: Research findings

چنانچه در جدول ۳ ملاحظه می‌گردد سطح معنی‌داری آزمون رگرسیون برابر ۰/۰۰۱ است. لذا، می‌توان ادعا نمود آزمون فوق در سطح اطمینان ۰/۹۹ معنی‌دار است. یافته‌های تحلیل رگرسیون درباره فرضیه اصلی تحقیق نشان داد متغیرهای میل به نوآوری، عزت‌نفس، عدم اعتقاد به تقدیرگرایی، میل به کارآفرینی و استقلال‌طلبی به گونه‌ای مثبت و معنادار می‌توانند توانمندی اقتصادی زنان را پیش‌بینی نمایند. بر این اساس، معادله رگرسیون استاندارد به صورت زیر خواهد بود:

(استقلال طلبی $\times 0/184$) + (میل به کارآفرینی $\times 0/222$) + (عدم تقدیرگرایی $\times 0/126$) + (عزت نفس $\times 0/196$) = توانمندی اقتصادی زنان

بر اساس یافته‌های بالا می‌توان گفت تأثیرگذارترین متغیر بر گرایش زنان به توانمندی اقتصادی از بین متغیرهای پیش‌بین مربوط به متغیر میل به کارآفرینی است و متغیرهای عزت‌نفس، استقلال‌طلبی، میل به نوآوری و عدم اعتقاد به تقدیرگرایی در رتبه‌های بعدی قرار دارند.

جهت پاسخ به این پرسش که تا چه اندازه (تأهل، تحصیلات و شغل) زنان بر توانمندی اقتصادی آنان تأثیر دارد، زنان به سه گروه دوتایی برحسب تأهل، تحصیلات و اشتغال تقسیم‌بندی شدند و تأثیر هریک از شاخص‌های عاملیت به تفکیک بر توانمندی اقتصادی مورد سنجش قرار گرفت. بر اساس اطلاعات مندرج در جدول ۴ می‌توان گفت زنان مجرد در نمونه مورد مطالعه نسبت به زنان متأهل از توانمندی اقتصادی بالاتری برخوردارند. همچنین، تأثیرگذارترین متغیر از بین متغیرهای پیش‌بین بر گرایش زنان مجرد به توانمندی اقتصادی، استقلال‌طلبی و تأثیرگذارترین متغیر بر گرایش زنان متأهل، میل به کارآفرینی است.

جدول ۴. نتایج ضرایب رگرسیون چندگانه عاملیت کنشگر با توانمندی اقتصادی زنان حسب وضعیت تأهل

Table 4. The results of multiple regression coefficients of activist agency with women's economic empowerment according to marital status

group	independent variables	B	β	t	P
single	desire for innovation	0/698	0/158	2/52	0/013
	self-esteem	0/507	0/263	2/78	0/006
	competitiveness	0/669	0/138	1/80	0/074
	disbelief in fatalism	0/172	0/097	1/20	0/233
	self-efficacy	0/061	0/116	2/37	0/881
	desire for advancement	0/309	0/107	1/45	0/617
	entrepreneurial spirit	0/087	0/103	1/46	0/641
	independence	1/14	0/318	3/93	<0/001
	R	0/610			
	R ²	0/372			
	ad R ²	0/329			

	DurbinWatson	1/63			
	F	8/66			
	P	<0/001			
married	desire for innovation	0/597	0/194	2/85	0/005
	self-esteem	0/541	0/242	3/54	<0/001
	competitiveness	0/117	0/104	1/60	0/950
	disbelief in fatalism	0/068	0/036	0/627	0/531
	self-efficacy	0/388	0/107	1/45	0/149
	desire for advancement	0/116	0/101	1/25	0/800
	entrepreneurial spirit	0/524	0/254	4/41	<0/001
	independence	0/512	0/144	2/56	0/011
	R	0/490			
	R ²	0/240			
	ad R ²	0/216			
	DurbinWatson	1/90			
	F	9/85			
	P	<0/001			

Source: Research findings

اطلاعات مندرج در جدول ۵ نشان می‌دهد زنان دارای تحصیلات کارشناسی ارشد و بالاتر در نمونه مورد مطالعه نسبت به زنان دارای تحصیلات کارشناسی و پایین‌تر از توانمندی اقتصادی بالاتری برخوردارند. بر اساس یافته‌ها می‌توان چنین گفت تأثیرگذارترین متغیر از بین متغیرهای پیش‌بین بر گرایش زنان دارای کارشناسی و پایین‌تر به توانمندی اقتصادی، متغیر عزت‌نفس و در زنان کارشناسی ارشد و بالاتر متغیر خودکارآمدی است.

جدول ۵. نتایج رگرسیون چندگانه عاملیت کنشگر با توانمندی اقتصادی زنان حسب سطح تحصیلات

Table 5. The results of multiple regression coefficients of activist agency with women's economic empowerment according to the level of education

group	independent variables	B	β	t	P
Bachelor's degree and below	desire for innovation	0/616	0/068	3/72	<0/001
	self-esteem	0/491	0/248	4/24	<0/001
	competitiveness	0/151	0/103	1/58	0/497
	disbelief in fatalism	0/202	0/117	2/37	0/019
	self-efficacy	0/084	0/102	1/50	0/710
	desire for advancement	0/225	0/118	2/43	0/549
	entrepreneurial spirit	0/338	0/110	2/41	<0/001
	independence	0/599	0/171	3/59	<0/001
	R	0/501			
	R ²	0/251			
	ad R ²	0/233			
	DurbinWatson	1/857			
	F	14/507			
	P	<0/001			
Master's degree and above	desire for innovation	0/308	0/177	0/715	0/479
	self-esteem	0/898	0/356	3/31	0/002
	competitiveness	1/03	0/219	2/14	0/039
	disbelief in fatalism	0/282	0/184	1/30	0/202
	self-efficacy	1/89	0/433	3/52	0/001
	desire for advancement	0/502	0/124	1/70	0/526
	entrepreneurial spirit	0/065	0/165	0/234	0/816
	independence	0/651	0/186	1/86	0/071
	R	0/835			
	R ²	0/698			
	ad R ²	0/632			
	DurbinWatson	1/723			
	F	10/67			
	P	<0/001			

Source: Research findings

اطلاعات مندرج در جدول ۶ نشان می‌دهد زنان شاغل در نمونه مورد مطالعه نسبت به زنان غیرشاغل از توانمندی اقتصادی بالاتری برخوردارند. طبق یافته‌های مشاهده شده می‌توان گفت از بین متغیرهای پیش‌بین متغیر عزت نفس، تأثیرگذارترین متغیر بر گرایش زنان شاغل و غیرشاغل به توانمندی اقتصادی مربوط به است.

جدول ۶. نتایج ضرایب رگرسیون چندگانه عاملیت کنشگر با توانمندی اقتصادی زنان بر حسب وضعیت اشتغال

Table 6. The results of multiple regression coefficients of activist agency with women's economic empowerment according to employment status

group	independent variables	B	β	t	P
employed	desire for innovation	0/474	0/122	2/39	0/018
	self-esteem	0/574	0/318	4/17	<0/001
	competitiveness	0/213	0/047	0/842	0/401
	disbelief in fatalism	0/117	0/238	1/21	0/225
	self-efficacy	0/179	0/044	0/646	0/519
	desire for advancement	0/697	0/099	1/66	0/099
	entrepreneurial spirit	0/336	0/155	2/95	0/003
	independence	0/729	0/206	3/97	<0/001
	R	0/528			
	R ²	0/289			
	ad R ²	0/258			
	DurbinWatson	1/847			
	F	13/80			
	P	<0/001			
Unemployed	desire for innovation	0/379	0/146	1/67	0/097
	self-esteem	0/449	0/260	2/89	0/005
	competitiveness	-0/541	-0/157	-1/62	0/108
	disbelief in fatalism	0/345	0/065	2/56	0/012
	self-efficacy	0/093	0/038	0/319	0/750
	desire for advancement	-0/592	-0/120	-1/05	0/297
	entrepreneurial spirit	0/300	0/177	1/94	0/056
	independence	-0/036	-0/012	-0/130	0/897
	R	0/530			

	R^2	0/281
	ad R^2	0/223
	DurbinWatson	1/88
	F	4/80
	P	<0/001

Source: Research findings

بحث و نتیجه گیری

توانمندسازی اقتصادی زنان در شهر تهران به منظور افزایش مشارکت آن‌ها در اقتصاد سبب ایجاد فرصت‌های اشتغال، توسعه اقتصادی و تقویت اقتصاد خانواده‌ها انجام می‌شود. همچنین سبب کاهش فقر، رشد اقتصادی (افزایش تولید و بهره‌وری) و برابری جنسیتی می‌گردد و به ایجاد یک جامعه اجتماعی و اقتصادی پایدار و پویا کمک می‌کند. زیرا توانمندسازی زنان از مؤلفه‌های مهم در توسعه پایدار محسوب می‌شود. با عنایت به نتایج این پژوهش و طبق یافته‌های مطالعات پیشین می‌توان گفت رویکرد توانمندسازی در ایران تحت تأثیر فعالان فمینیستی با نگرش‌های جدیدی با محوریت نگاه به عاملیت و توجه به نقش امیال و تمایلات فردی زنان در توانمندی آنان، در دهه‌های اخیر به شدت مورد توجه قرار گرفته است.

نتایج آزمون فرضیه اول نشان داد بین عزت نفس زنان و توانمندی اقتصادی آنان رابطه معناداری وجود دارد که با نتایج پژوهش‌های ردی (۲۰۲۳)، نیرو و همکاران (۲۰۲۲)، ظفری نسب و همکاران (۱۴۰۲) و مقدس فریمانی و میرترابی (۱۴۰۰) هم‌سو است. بنابراین می‌توان گفت افرادی با عزت نفس بالا، معمولاً از مهارت‌های ارتباطی و اجتماعی بهتری برخوردارند و مواقع دشوار، بهترین تصمیم‌ها را می‌گیرند. افزایش عزت نفس می‌تواند به بهبود توانمندی و عملکرد افراد کمک کند و آن‌ها را در رسیدن به اهداف و دستیابی به موفقیت‌های بیشتر یاری دهد.

نتایج آزمون فرضیه دوم نشان داد بین میل به پیشرفت زنان و توانمندی اقتصادی آنان همبستگی معناداری وجود دارد که با نتایج پژوهش‌های کالبه و چاندرا جوشی (۲۰۲۴)، ردی

(۲۰۲۳)، مقدس فریمانی و میرترابی (۱۴۰۰) و علی‌بیگی و تقی‌بیگی (۱۴۰۱) هم‌خوانی دارد. در تبیین این نتیجه با استناد به نظریه مک‌کلند می‌توان گفت میل به پیشرفت در توسعه اقتصادی و تحول کشورها نقش مهمی دارد؛ زیرا مردم کشورهایی که میل به پیشرفت بالایی دارند به دنبال یافتن راه‌ها و روش‌های بهتری جهت انجام کارها هستند. همچنین میل به پیشرفت در بسیاری از موارد انگیزه اصلی توسعه اقتصادی کشورها بوده و در تصمیم‌گیری‌های فرد برای توانمند شدن اقتصادی تأثیر به‌سزایی دارد.

نتایج آزمون فرضیه سوم نشان داد بین میل به کارآفرینی زنان و توانمندی اقتصادی آنان همبستگی مثبت و معناداری وجود دارد که با نتایج پژوهش‌های کارماکار (۲۰۲۳)، نیرو و همکاران (۲۰۲۲)، دررا و همکاران (۲۰۲۰)، خسروی‌پور و عالی‌وند (۱۴۰۳)، علی‌بیگی و تقی‌بیگی (۱۴۰۱) و سعیدی و همکاران (۱۳۹۷) هم‌خوانی دارد. بنابراین می‌توان بیان نمود کارآفرینی فرایندی است که فرد با ایده‌های نو و خلاق و شناسایی فرصت‌های جدید، مبادرت به ایجاد کسب‌وکارهای نوپا نموده که منجر به معرفی محصول و یا خدمت جدیدی به جامعه می‌گردد. کارآفرینان در اجتماع سبب رشد و بالندگی و افزایش بهره‌وری می‌شوند و داشتن قابلیت‌های کارآفرینی به تنهایی می‌تواند سبب توانمند شدن اقتصادی زنان شود.

نتایج آزمون فرضیه چهارم نشان داد بین میل به نوآوری زنان و توانمندی اقتصادی آنان همبستگی مثبت و معناداری وجود دارد که با نتایج پژوهش‌های کالبه و چاندرا جوشی (۲۰۲۴)، ردی (۲۰۲۳)، دررا و همکاران (۲۰۲۰)، خسروی‌پور و عالی‌وند (۱۴۰۳)، مقدس فریمانی و میرترابی (۱۴۰۰)، ظفری‌نسب و همکاران (۱۴۰۲) و قجری و حق‌پرست (۱۴۰۱) هم‌سو است. بنابراین، نوآوری را می‌توان به‌عنوان موتور توسعه اقتصادی و یکی از اجزاء مهم نظریه‌های پیشرفت دانست. راجرز نیز در نظریه "انتشار"، نوآوری را نوعی تغییر اجتماعی می‌داند، یعنی فرایندی که توسط آن در ساختار و کارکرد نظام اجتماعی دگرگونی ایجاد می‌شود. به‌نظر وی، معمولاً افرادی که خیلی زود تغییر یا رویه جدیدی را می‌پذیرند، از سایرین جوان‌ترند، پایگاه اجتماعی بالاتری دارند و نیز ثروتمندترند.

نتایج آزمون فرضیه پنجم نشان داد بین استقلال طلبی زنان و توانمندی اقتصادی آنان همبستگی مثبت و معناداری وجود دارد که با نتایج پژوهش‌های کالبه و چاندرا جوشی (۲۰۲۴)، کارماکار (۲۰۲۳)، ردی (۲۰۲۳)، خسروی‌پور و عالی‌وند (۱۴۰۳)، سعیدی و همکاران (۱۳۹۷)، قجری و حق‌پرست (۱۴۰۱) و علی‌بیگی و تقی‌بیگی (۱۴۰۱) هم‌خوانی دارد. بنابراین می‌توان گفت استقلال طلبی زنان به معنای تلاش برای دستیابی به حقوق و آزادی‌های فردی و اجتماعی به زنان اجازه می‌دهد تا به‌طور مستقل تصمیم‌گیری کنند و کنترل بیشتری بر زندگی خود داشته باشند. زنانی نیز که به‌طور مستقل تصمیم‌گیری می‌کنند، اعتماد به نفس بیشتری پیدا می‌کنند و معمولاً در زمینه‌های اقتصادی موفق‌تر هستند. زیرا می‌توانند تصمیمات مالی بهتری بگیرند و به فرصت‌های شغلی بیشتری دسترسی پیدا کنند. سن نیز بیان می‌دارد زنانی که دارای خودمختاری و استقلال در تصمیم‌گیری هستند، شرایط بسیار مساعدتری برای توانمند شدن اقتصادی دارند.

نتایج آزمون فرضیه ششم نشان داد بین رقابت‌جویی زنان و توانمندی اقتصادی آنان همبستگی مثبت و معناداری وجود دارد که با نتایج پژوهش‌های کالبه و چاندرا جوشی (۲۰۲۴)، ردی (۲۰۲۳)، نیرو و همکاران (۲۰۲۲)، کلهری و محمدیان (۱۴۰۱)، ظفری‌نسب و همکاران (۱۴۰۲) و مقدس فریمانی و میرترابی (۱۴۰۰) هم‌خوانی دارد. بنابراین می‌توان گفت رقابت‌جویی نقش مهمی در توانمندسازی اقتصادی زنان دارد. زیرا می‌تواند به افزایش مهارت‌ها و دانش آنان منجر شود و سبب بهبود و پیشرفت در محیط کارشان گردد. زنان رقابت‌جو معمولاً به فرصت‌های شغلی بهتری دسترسی پیدا می‌کنند و به توانمندی اقتصادی بالاتری می‌رسند. همچنین با شبکه‌سازی و ارتباطات، به منابع و فرصت‌های بیشتری دست می‌یابند.

نتایج آزمون فرضیه هفتم نشان داد بین خودکارآمدی زنان و توانمندی اقتصادی آنان همبستگی مثبت و معناداری وجود دارد که با نتایج پژوهش‌های کالبه و چاندرا جوشی (۲۰۲۴)، ردی (۲۰۲۳)، نیرو و همکاران (۲۰۲۲)، ظفری‌نسب و همکاران (۱۴۰۲) و مقدس فریمانی و میرترابی (۱۴۰۰) هم‌سو است. در تبیین این نتیجه می‌توان گفت از آن‌جا که خودکارآمدی، به معنای باور فرد به توانایی خود جهت انجام وظایف و دستیابی به اهداف است، لذا زنانی که

دارای این ویژگی هستند در محیط کاری و اقتصادی موفق تر عمل می کنند. چرا که سبب می شود خود را قادر به انجام کارهای بزرگ بدانند و با انگیزه و پشت کار بیشتری عمل نمایند. در نتیجه به توانمندی اقتصادی بالا دست می یابند.

نتایج آزمون فرضیه هشتم نشان داد بین عدم اعتقاد به تقدیرگرایی و توانمندی اقتصادی زنان همبستگی مثبت و معناداری وجود دارد که با نتایج پژوهش های کالبه و چاندر (۲۰۲۴)، مقدس فریمانی و میرترابی (۱۴۰۰) و علی بیگی و تقی بیگی (۱۴۰۱) هم خوانی دارد. در تبیین این نتیجه می توان بیان نمود از آن جا که تقدیرگرایی به معنای باور به سرنوشت و اتفاقات از پیش تعیین شده در زندگی است، وجود این باور در زنان می تواند انگیزه و تلاش آن ها برای بهبود وضعیت اقتصادی را کاهش دهد. همچنین به دلیل تأثیر منفی بر خودکارآمدی سبب می شود زنان کنترل کمتری بر زندگی خود داشته باشند و نتوانند تغییرات مثبتی در آن ایجاد کنند و وضعیت موجود را می پذیرند. برعکس، عدم اعتقاد به تقدیرگرایی می تواند سبب توانمندی اقتصادی زنان شود. چرا که این دسته از زنان باور دارند با تلاش و تصمیم گیری های خود، می توانند وضعیت اقتصادی زندگی خویش را بهبود بخشند.

نتایج آزمون فرضیه نهم نشان داد هر قدر میزان عاملیت زنان بالاتر باشد توانمندی اقتصادی آنان افزایش پیدا می کند که با نتایج پژوهش های کالبه و چاندر (۲۰۲۴)، ردی (۲۰۲۳)، نیرو و همکاران (۲۰۲۲)، در را و همکاران (۲۰۲۰)، خسروی پور و عالی وند (۱۴۰۳)، ظفری نسب و همکاران (۱۴۰۲)، علی بیگی و تقی بیگی (۱۴۰۱)، سعیدی و همکاران (۱۳۹۷)، مقدس فریمانی و میرترابی (۱۴۰۰) و قجری و حق پرست (۱۴۰۱) هم خوانی دارد.

به طور خلاصه نتایج آزمون فرضیه ها نشان داد زنان جهت رسیدن به توانمندی اقتصادی بالا باید توانمندی ها و ظرفیت های خود را افزایش داده و تمایلات فردی خویش را تقویت نمایند. عاملیت شرط لازم برای توانمند شدن اقتصادی زنان است. اما شرط کافی نیست. چرا که گاهی اوقات در برخی جوامع زنان با قرار گرفتن در ساختارهای محدودکننده و گرفتار شدن در محدودیت های سقف شیشه ای نمی توانند از بعد عاملیتی جهت ارتقاء یا افزایش توانمندی های خویش استفاده نمایند. بنابراین پیشنهاد می گردد سیاست گذاران به طراحی سیاست هایی بپردازند

که نقش ساختارهای محدودکننده و سقف شیشه‌ای که مانع پیشرفت شغلی زنان و عدم بروز توانمندی‌های آن‌ها می‌شوند را کاهش دهند. همچنین نهادهای متولی مسائل اجتماعی بانوان از جمله سازمان بهزیستی یا شهرداری و... به ارائه خدمات مشاوره‌ای به زنانی که دارای توانمندی پایینی هستند بپردازند تا از حالت انفعال خارج شوند و آموزش‌های لازم جهت آگاه‌سازی زنان نسبت به نقش‌شان در اجتماع و خانواده و آشنا نمودن آنان با حقوق خود به‌عنوان یک زن، صورت پذیرد.

در پایان باید اشاره نمود این پژوهش مانند سایر پژوهش‌های انجام شده با محدودیت‌هایی مواجه بود که از آن جمله می‌توان به یافته‌های آن اشاره نمود که حاصل اطلاعات گردآوری شده از طریق پرسش‌نامه در نمونه آماری زنان محدود به شهر تهران است و قابلیت تعمیم به سایر شهرها را ندارد. همچنین، فقط به بررسی نقش عاملیت در توانمندسازی اقتصادی زنان پرداخته و نقش ساختار مورد توجه نبوده است. به‌علاوه حتی تمامی شاخص‌های عاملیت نیز در الگوی پژوهش لحاظ نشده و به بررسی هشت شاخص بسنده شد.

منابع

- احمدپورداریانی، محمود. (۱۳۹۹). کارآفرینی. تهران، محراب قلم.
- بیرو، آلن. (۱۳۸۰). فرهنگ علوم اجتماعی. ترجمه باقر ساروخانی. تهران، کیهان.
- خسروی پور، بهمن و عالی وند، پردیس. (۱۴۰۳). بررسی نقش اعتبارات خرد در توانمندسازی زنان روستایی. *نخبگان علوم و مهندسی*، ۹(۳)، ۹-۱۷.
- زمانی مقدم، مسعود و افشانی، علیرضا. (۱۴۰۰). توانمندسازی زنان سرپرست خانوار در ایران: مروری نظام مند. *رفاه اجتماعی*، ۲۱(۸۰)، ۸۰-۴۵.
- سعیدی، معصومه، چهارسوقی امین، حامد، واحدی، مرجان، مؤمنی هلالی، هادی و نوروزی، علیرضا. (۱۳۹۷). بررسی نقش صندوق اعتبارات خرد بر توانمندسازی اقتصادی زنان روستایی. *مطالعات اجتماعی روان شناختی زنان*، ۱۵(۴)، ۱۷۵-۱۴۹.
- سن، آمارتیا. (۱۳۹۰). *اندیشه عدالت*. ترجمه هرمز همایون پور و وحید محمودی. تهران، کندوکاو.
- ظفری نسب، مریم، گلزاری، زینب، نوریان، محمد و رضوی، سیدحسن. (۱۴۰۲). شناسایی و تبیین ابعاد و مؤلفه های توانمندسازی زنان روستایی استان لرستان با استفاده از پژوهش روش های آمیخته. *روستا و توسعه*، ۲۶(۲)، ۲۵۴-۲۳۱.
- علی بیگی، امیرحسین و تقی بیگی، معصومه. (۱۴۰۱). تأثیر قابلیت های کارآفرینی زنان روستایی بر توانمندسازی آنها: مورد مطالعه، استان کرمانشاه. *مطالعات کارآفرینی و توسعه پایدار کشاورزی*، ۹(۴)، ۴۴-۲۰.
- قجری، حسینعلی و حق پرست، فاطمه. (۱۴۰۱). تأثیر توانمندسازی اقتصادی زنان سرپرست خانوار بر سلامت اجتماعی آنان. *مطالعات میان رشته ای در علوم انسانی*، ۱۴(۲)، ۱۷۷-۱۵۱.
- کرم پور، مصطفی و یوسفوند، سارا. (۱۳۹۱). بررسی نظریه خرده فرهنگ دهقانی راجرز (بررسی موردی: روستاهای منطقه کهمان شهرستان سلسله). *توسعه محلی (روستایی - شهری)*، ۴(۲)، ۱۶۴-۱۳۹.

- کلهری، صابر و محمدیان، فرشاد. (۱۴۰۱). بررسی رابطه بین دسترسی مالی با توانمندسازی اقتصادی زنان در کشورهای خاورمیانه. زن در توسعه و سیاست، ۲۰(۲)، ۱۸۲-۱۶۵.
- گیدنز، آنتونی. (۱۴۰۳). جامعه‌شناسی. ترجمه منوچهر صبوری. تهران، نشر نی.
- متوسلی، حمید، دباغی، حمیده و عباسی، افروز. (۱۳۹۶). الگوی نظری توانمندسازی فردی و جمعی به مثابه آزادی با تأکید بر دیدگاه‌های کانت و آمارتیاسن. توسعه محلی (روستایی-شهری)، ۹(۱)، ۲۷-۵۰.
- مقدس فریمانی، شهرام و میرترابی، مهدیه سادات. (۱۴۰۰). تحلیل مؤلفه‌های تسهیل‌کننده توانمندی اقتصادی زنان روستایی (مورد مطالعه اعضای صندوق‌های اعتبارات خرد زنان روستایی استان سمنان. تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی/ایران، ۵۲(۳)، ۵۶۷-۵۵۴.
- Ahmadpour Dariani, A. (2020). *Entrepreneurship*. Tehran, Mehrab Ghalam Publications. (In Persian)
- Alibaygi, A. & Taghibaygi, M. (2022). Influence of rural women's entrepreneurship capabilities on their empowerment: A case study in Kermanshah province. *Journal of Entrepreneurship Studies and Sustainable Development of Agriculture*, 9(4), 20-44. (In Persian)
- Alsop, R., Frost, M. & Jeremy. B. (2005). *Empowerment in practice from analysis to implementation*. South Asia Environment and Social Unit. World Bank, Washington, DC.
- Bennett, L. (2002). *Using Empowerment and Social Inclusion For Pro-poor Growth: A Theory of Social Change*. Working Draft of Background Paper for the Social Development Strategy Paper. Washigton, DC.
- Birou, A. (2001). *Vocabulaire Pratique des Sciences Sociales*. Translated by Bagher Sarukhani. Tehran, Kieyan Publications. (In Persian)
- Chang, W. & Levinthal, D. (1990). Absorptive capacity: Anew perspective on learning and innovation. *Administrative Science Quarterly*, 35(1), 78-98.
- Derera, E., Croce, F., Phiri, M. & O'Neill, C. (2020). Entrepreneurship and women's economic empowerment in Zimbabwe: Research themes and future research perspectives. *The Journal for Transdisciplinary Research in Southern Africa*, 16(1), 1-13.
- Evans, A. & Clark, J. (2011). Source characteristic and Persuasion. *Journal of Experimental Social Psychology*, 19(1), 15-31.

- Franken, R. & Brown, D. J. (1995). Why do people like competition? The motivation for winning, putting forth effort, improving one's performance, performing well, being instrumental, and expressing forceful/aggressive behavior. *Personality and Individual Differences*, 19(2), 175-184.
- Ghajari, H. & Haghparast, F. (2022). The effect of economic empowerment of women household heads on their social health. *Journal of Interdisciplinary Studies in the Humanities*, 14(2), 151-177. (In Persian)
- Giddens, A. (2024). *Sociology*. Translated by Manouchehr Sabouri. Tehran, Nashr-e Ney. (In Persian)
- Hissa, H., Alves, F., Nelson, T., Costa, M., Strauch, G., Bassi, L. & de Assis, R. (2019). *Sustainable Rural Development in Rio de Janeiro State*. In book: Strategies and Tools for a Sustainable Rural Rio de Janeiro (pp.23-39).
- Kabeer, N. (2003). Resources, agency, achievements: Reflections on the measurement of women's empowerment. *Development and Change*, 30(3), 435-464.
- Kalhari, S. & Mohammadian, F. (2022). Investigating the relationship between financial access and women's economic empowerment in Middle Eastern Countries. *Woman in Development and Politics*, 20(2), 165-182. (In Persian)
- Karampoor, M. & Yousefvand, S. (2024). The study of roger's peasant sub-culture (Case study: Villages around kahman region in selseleh town). *Local Development (Rural-Urban)*, 4(2), 139-164. (In Persian)
- Karmakr, P., Kumar Sen, S. & Adhikari, S. (2023). Empowerment and women's empowerment – A theoretical basis. *Cultural Studies & Communication*, 15(3), 17-43
- Khosravipour, B. & Aali Vand, P. (2024). Investigating the role of microcredit in empowering rural women. *Science and Engineering Elites*, 9(3), 9-17. (In Persian)
- Khulbe, S. & Chandra Joshi, P. (2024). Socio-economic empowerment of women in rural area of udham singh nagar district with special reference to kiccha block. *International Journal For Multidisciplinary Research*, 6(2), 1-7.
- Lohani, M. & Aburaida, L. (2017). The Palestinian-Russian trade relations between reality and prospect future. *An-Najah University Journal for Research - B (Humanities)*, 34(2), 337-358.
- Longwe, S. H. (1991). Gender awareness: The missing element in the third World development projec. A Chapter of Changing Perceptions: Writing on Gender and Development by Wallace, T. & March, C. OXFORD.

- Mason, K. & Smith, H. (2003). *Women's Empowerment and Social Context: Results from Five Asian Countries*. The World Bank, Washington DC University of Pennsylvania Philadelphia.
- McClelland, D. (1962). Business drive and national achievement. *Harward Business Review*, 40, 99-112.
- Moghodas Farimani, S. & Mirtorabi, M. S. (2020). Identification of economic empowerment facilitators of rural women (A case on members of rural women's micro-credit funds in the province of Semnan. *Iranian Journal of Agricultural Economic and Development Research*, 52(3), 553-567. (In Persian)
- Motevaseli, M., Dabbaghi, H. & Abbasi, A. (2018). A theoretical pattern of individual and collective empowerment as the freedom in the community with an emphasis on Kant's and Amartya Sen's views. *Local development (Rural-Urban)*, 9(1), 27-50. (In Persian)
- Niroo Tabasum, W. & Crompton, H. (2022). Women's empowerment through the use of technology. *Asian Journal of Distance Education*, 17(2), 135-152.
- Ramamohan Reddy, G. (2023). Empowering women through timbaktu collective. *International Journal For Multidisciplinary Research*, 5(3), 1-7.
- Saeidi, M., Chaharsoughi Amin, H., Moumenihelali, H., Norouzi, A. & Vahedi, M. (2018). Investigating the role of micro-credit fund on the economic empowerment of rural women (The case study: Chardavol Township, Ilam province). *Women Social and Psychological Studies*, 15(4), 149-175. (In Persian)
- Sen, A. (2010). *Development as Freedom*. Translated by Vahid Mahmoudi. Tehran, Dastan Publications. (In Persian)
- Singh, R. (2018). Women empowerment in 21st century: A constitutional study. *Research Journal of Social Sciences*, 9(10), 158-170.
- Sinha, M., Mahapatra, S., Dutta, A. & Sengupta, P. P. (2019). Microfinance and Women Empowerment: An Empirical Analysis. In *Handbook of Research on Microfinancial Impacts on Women Empowerment, Poverty, and Inequality* (pp.52-64), IGI Global.
- Ugbomeh, G. M. M. (2001). Empowering women in agricultural education for sustainable rural development. *Community Development Journal*, 4(36), 289-302.
- Verick, S. (2014). Female Labor force participation in developing countries. *IZA World of Labor*, 2(87), 1-10.

- Wehmeyer, M. L. (2005). Self-determination and individuals with severe disabilities: Re-examining meanings and misinterpretations. *Research and Practice for Persons with Severe Disabilities*, 30(3), 113-120.
- Zafarinasab, M., Golzari, Z., Nourian, M. & Razavi, S. H. (2023). Identification and explanation of the dimensions and components of rural women's empowerment in Lorestan province using mixed methods research. *Village and Development*, 26(2), 227-254. (In Persian)
- Zamani Moghadam, M. & Afshani, A. (2020). Empowerment of female heads of household in Iran: A systematic review. *Social Welfare*, 21(80), 80-45. (In Persian)

© 2025 Alzahra University, Tehran, Iran. This article is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0 license) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

نویسندگان

nasranehz32@gmail.com

نسرانه ذوالفقاری

دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه، دانشکده علوم انسانی، واحد تهران غرب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

Fathi. soroush@gmail.com

سروش فتحی

دانشیار گروه جامعه‌شناسی، دانشکده علوم انسانی، واحد تهران غرب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

Mehdi.mokhtarpour@gmail.com

مهدی مختارپور

استادیار گروه جامعه‌شناسی، دانشکده علوم انسانی، واحد تهران غرب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.